

Christophe Van Gerrewey

Leestijd 5 — 8 minuten

4:48 – Sara De Bosschere & de Roovers

Denkend aan zelfmoord

'4:48 Psychosis' is een theatertekst van nauwelijks vijfduizend woorden, voor het eerst opgevoerd in 2000, en sindsdien hedendaags repertoire geworden. Het laatste stuk van Sarah Kane (1971-1999) is zowel gedetermineerd als onbepaald. De auteur pleegde zelfmoord, wat de tekst tot een afscheidsbrief lijkt te maken, maar tegelijkertijd is er geen regieaanwijzing – alleen woorden, in een typografie bepaald door insprongen, witregels, tussen haakjes aangegeven stiltes en streepjes die dialoog suggereren. In de uitvoering van Sara De Bosschere & De Roovers wordt '4:48 Psychosis' een toespraak, als een monologue intérieur die voortdurend tot een gesprek wil transformeren.

'De gedachte aan zelfmoord is een doeltreffend troostmiddel voor een slechte nacht mee door.' Wat Nietzsche schreef in *Volger* is het meest belangrijke filosofisch onderwerp, maar als concept is het de meest geconcentreerde vorm – het eindpunt – van ondraaglijk geestelijk lijden. Suïcidale neigingen tot kunst verheffen is enerzijds onmogelijk zonder te flirten met outsiderkunst of zonder menselijk lijden te banaliseren en esthetiseren, terwijl er

ACTUA RECENSIES Q
DOSSIERS MULTIMEDIA
ARCHIEF MULTILINGUAL
ABONNEER CONTACT

woorden van Patricia de Martelaere in *Het verlangen naar ontroostbaarheid*: 'Het esthetisch bewustzijn in *het algemeen* is wezenlijk 'suïcidaal' – of in minder negatieve termen, terminaal, perfectionistisch, arrivistisch – van aard.'

4:48 Psychosis, als theatertekst, weet die tegenstellingen te belichamen zonder ze op te heffen: het is een esthetisch en artificieel geheel, met een onvergetelijk begin en een dubbelzinnig einde, dat voltooid is, onaantastbaar, helder maar ook opaak. En het is dankzij de auteursfunctie toch een 'echt' document. De tekst is geschreven door een vrouw die een tijd na de voltooiing zelfmoord pleegde, en lijkt daarom weer te geven wat er door je hoofd gaat als je een zelfgekozen einde overweegt. In het geval van *4:48 Psychosis* gaat het om drie groepen mentale flarden: reflecties over je toestand (en over manieren om daaraan te ontsnappen); oefeningen om de geest te testen of tot rust te brengen (zoals de *serial sevens*: aftellen vanaf honderd, in stappen van zeven); en herinnerde of gefingeerde dialogen met een dokter. Het maakt *4:48 Psychosis*, op technisch vlak, eveneens tot een fantastisch probleem: omdat Sarah Kane eerder andere theaterstukken schreef, en omdat *4:48 Psychosis* intentioneel deel uitmaakt van haar oeuvre, is deze verzameling woorden geen poëzie, geen proza, geen brief – dit is een tekst die aan de basis moet liggen van iets anders, van iets dat zich op een podium afspeelt, in het theater, live, voor een publiek.

Hoe die transformatie zich moet voltrekken heeft Kane er niet bij gezegd, waardoor er ondertussen, sinds 2000, tientallen uiteenlopende opvoeringen van *4:48 Psychosis* zijn gemaakt. De Britse band Tindersticks maakte er zelfs een rocknummer van, met een aan de Velvet Underground ontleende monotone drone, op hun album *Waiting for the moon* uit 2003. Een extreme versie werd bedacht door Ulrich Rasche, die in 2020 voor het Deutscher Theater Berlin van *4:48 Psychosis* een wagneriaans ensemblestuk maakte, met een tiental mensen zwalpend en marcherend op scène, zowel mannen als vrouwen. Nog een ander uiterste is de opvoering uit 2002 van Claude Régy, te zien in de Singel begin 2003. Hij zette één actrice onbeweeglijk vooraan op scène (met daarnaast nog een arts, schimmig achter een scherm). Die actrice, Isabelle Huppert, 'reciteert de tekst, zonder franje, zonder retoriek, eerder als een bezwering,' zoals Johan Thielemans destijds in *Etcetera* schreef. 'Door haar onbeweeglijkheid wordt ze een stem zonder lichaam.'

Kan je suïcidale gedachten *meedelen*? En ligt in die vraag niet net het grootste probleem – in het besef dat zoiets niet kan, en dat dat nog het allerergste is?

In haar uitvoering van *4:48 Psychosis* is Sara de Boss onbeweeglijk. De scenografie nodigt uit tot behaaglijk scènebreed, liggen aan elkaar genaaide, zachte schapenvellen. Eén laaghangend peertje verspreidt een gelig, niet onaangenaam licht. Achteraan en rechts hangen donkere gordijnen, terwijl links een geprojecteerde witte rechthoek een raam of een

ACTUA RECENSIES Q
DOSSIERS MULTIMEDIA
ARCHIEF MULTILINGUAL
ABONNEER CONTACT

minimalistische slaapkamer. De andere aanwezigheid is menselijk: Robson Ledesma, in een choreografie van Marc Vanruxt, is Sara(h)'s tegenspeler: de ander (in het algemeen), maar toch vooral, binnen de huiselijke context die wordt gesuggereerd, haar partner – 'Ik ben jaloers op mijn slapende geliefde', zo staat het in de tekst, 'en bedek zijn geïnduceerde bewusteloosheid / Wanneer hij wakker wordt zal hij jaloers zijn op mijn slapeloze nacht vol gedachten en spraak, niet verdoezeld door medicatie'. Het tijdstip in de titel van het stuk, twaalf voor vijf, is het moment waarop het hoofdpersonage ontwaakt, en haar gedachtestroom een aanvang neemt.

Robson zelf, met uitzondering van een paar Engelstalige woorden, spreekt niet. Hij is er wel, maar als slapend lichaam, overgeleverd aan dromen. Bij momenten kan hij De Bosschere tot samenspel verleiden (of omgekeerd), en dan dansen ze samen, bijvoorbeeld om de *staccato* herhaalde infinitieven (of imperatieven) 'slash wring punch burn flicker dab float dab' manisch tot uitdrukking te brengen. Waar Sara(h) vooral naar zoekt, is aansluiting met het publiek: ze kijkt door de vierde wand heen naar de toeschouwers, en spreekt hen toe. Natuurlijk kan dat om een 'blik op oneindig' gaan, die in de verte staart, boven de hoofden van het publiek, maar het blijft wel zo dat De Bosschere duidelijk probeert te overtuigen. Ze *vertelt*, met andere woorden, en ze wendt haar handen aan om haar uitspraken kracht bij te zetten, soms erg nadrukkelijk of retorisch. Dit is geen totaal geïsoleerde vrouw, en dat is van bij het begin duidelijk. *4:48 Psychosis* opent met de regels: 'But you have friends. You have a lot of friends. What do you offer your friends to make them so supportive?' In deze opvoering worden die woorden samen uitgesproken door De Bosschere en Robson, en het geeft inderdaad aan waar het stuk van Kane over gaat, niet alleen door de inhoud, maar ook door de vorm: kan je geestelijk lijden met iemand anders delen? Kan je suïcidale gedachten *meedelen*? En ligt in die vraag niet net het grootste probleem – in het besef dat zoiets niet kan, en dat dat nog het allerergste is?

In 1998 publiceerde David Foster Wallace het kortverhaal 'The Depressed Person' – een prozategenhanger van *4:48 Psychosis*, eveneens stammend uit het fin de siècle – met deze veelzeggende openingszin (in de vertaling uit 2016 van Leen Van Den Broucke en Iannis Goerlandt): 'De depressieve persoon leed voortdurend vreselijke emotionele pijn, en de onmogelijkheid die pijn onder woorden te brengen of met iemand te delen vormde een wezenlijk deel van de pijn en een factor die er in al zijn gruwel aan bijdroeg.' In de uitvoering door Sarah De Bosschere en Robson Ledesma wordt die factor geminimaliseerd, precies door hun beider aanwezigheid, als een koppel, op scène, maar ook door de manier waarop het publiek schijnbaar deelachtig wordt gemaakt van de pijn die Sara(h) voelt. De briljant paradoxale slotzin van Kane – 'please open the curtains' – wordt door De Bosschere dan ook decisief zelf uitgesproken, kort nadat ze haar hoofd o heeft gelegd. Het is het besluit van Sara(h) om na ee te leven, de gordijnen te openen, en het reeds tijdens contact met de buitenwereld te voltooien, samen met

ACTUA RECENSIES Q
DOSSIERS MULTIMEDIA
ARCHIEF MULTILINGUAL
ABONNEER CONTACT

KRIJG JE GRAAG ONS PAPIEREN MAGAZINE IN JOUW BRIEVENBUS? NEEM **Q**
DAN EEN ABONNEMENT.

REGELMATIG ONZE NIEUWSTE ARTIKELS IN JOUW INBOX?
SCHRIJF JE IN OP ONZE NIEUWSBRIEF.

e-mail

JE LEEST ONZE ARTIKELS GRATIS OMDAT WE GELOVEN IN VRIJE,
KWALITATIEVE, INCLUSIEVE KUNSTKRITIEK. ALS WE DAT WILLEN BLIJVEN
BIEDEN IN DETOEKOMST, HEBBEN WE OOK JOUW STEUN NODIG! STEUN
ETCETERA.

RECENSIE

07.03.2023

ACTUA RECENSIES **Q**
DOSSIERS MULTIMEDIA
ARCHIEF MULTILINGUAL
ABONNEER CONTACT

ACTUA RECENSIES Q
DOSSIERS MULTIMEDIA
ARCHIEF MULTILINGUAL
ABONNEER CONTACT

viernulvier en lafeste presenteren

Mein Gent

Een hommage aan de schuuinste stad van 't land

Met viel waaze Genteneers
 en van
Pascale Platel
Ineke Nijssen
Gorges Ocloo

Frank Van Laecke
Alain Platel
Steven Prengels

28.06 – 22.07 De Vooruit Theaterzaal

Foto © Chris Van der Burght (uifent)

P&V COOP DeMorgen. 1 FOCUS Vlaanderen gent Africaal AWS

RECENT VERSCHENEN

- ACTUA [RECENSIES](#) [Q](#)
- DOSSIERS [MULTIMEDIA](#)
- ARCHIEF [MULTILINGUAL](#)
- ABONNEER [CONTACT](#)

Holding Present – Ula Sickle & ICTUS

Verzet zonder overtuiging

Paula Rodríguez Sardiñas

Bewezen staat van dienst

Redactioneel Etcetera 172

De hoofdredactie

HISTORIEK
REDACTIE
PARTNERS

VERDEELPUNTEN
ADVERTEREN
CONTACT